

*Аліна Стукало, к. е. н.
(старший викладач кафедри «Вагони і вагонне господарство»,
Державний економіко-технологічний університет транспорту)*

СУТНІСТЬ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА РИНКУ ТРАНСПОРТНИХ ПОСЛУГ

Розглядаються питання місця і значення глобалізації на транспортному ринку. Проаналізовано основні умови створення міжнародних транспортних коридорів. Розглядається стратегія розвитку транспорту в Європейському Союзі за умов інтеграції України у світову економіку.

Ключові слова: глобалізація, транспортний ринок, міжнародні транспортні коридори, Європейський Союз.

Рассматриваются вопросы места и значения глобализации на транспортном рынке. Проанализированы основные условия создания международных транспортных коридоров. Рассматривается стратегия развития транспорта в Европейском Союзе при условиях интеграции Украины в мировую экономику.

Ключевые слова: глобализация, транспортный рынок, международные транспортные коридоры, Европейский Союз.

Постановка проблеми. Науково-технічна революція, яка відбулася у ХХ ст., істотно змінила умови і характер світового економічного розвитку, привела до революційних змін у технологічному базисі існуючого способу світового виробництва. Серед технологій, які протягом останніх років дедалі більше визначають сутність нашої епохи, найважливішу роль відіграє глобалізація процесів на ринку транспортних послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання глобалізації завжди привертало увагу учених-економістів. Так, А.Сміт, А.Сен, К.О'Рурк, Дж.Вільямсон, Т.Хопкінс, К.Бейлі досліджували причини виникнення глобалізаційних процесів у світовому просторі. Проблемами глобалізації транспортного ринку займаються такі українські вчені, як Котлубай О., Примачева М., Цветов Ю., Макаренко М. та ін.

Метою даної статті є визначення і обґрунтування сутності глобалізаційних процесів на ринку транспортних послуг.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі розвитку суспільства поняття «глобалізація» дедалі активніше входить у практичний обіг і пов'язується з переходом до постіндустріальної стадії цивілізаційного розвитку. Закладення підвалин глобалізації відбувається передусім у фінансовій і транспортній діяльності. За два останні десятиліття глобалізація характеризується еволюційним нарощенням і посиленням міжкраїнної взаємозалежності й міждержавного взаємовпливу у всіх сферах суспільної діяльності, результатом чого є формування глобальних ринків, які можуть диктувати свої правила гри національним економікам і займають привілейоване місце у світовому вимірі й масштабі.

© Стукало А. В., 2014

Досліджуючи питання місця і значення глобалізації на транспортному ринку, необхідно відмітити, що в останнє десятиріччя в орбіту глобалізації втягується все більше держав земної кулі й галузей господарства. В умовах швидкого зростання міжкраїнних товаропотоків і переміщення людей різко зростає значення всіх видів транспорту. Торгівля транспортними послугами охоплює практично всі країни і є одним із каталізаторів глобалізації. Вдосконалення транспортної інфраструктури і зменшення витрат на перевезення під впливом НТП дозволяє інтенсифікувати торгово-економічну співпрацю між географічно окремими регіонами, веде до зниження витрат просторової організації міжнародних господарських систем.

Варто зазначити, що розглядаючи значення процесів глобалізації у транспортній сфері, дуже важливо мати на увазі, що головна роль в еволюції світової економіки, розширенні міжнародного співробітництва, розвитку транспортної інфраструктури відводиться інтеграційним процесам. Очевидно, що інтернаціоналізація господарських зв'язків піднімає роль і значення комунікацій, що, у свою чергу, приводить до вдосконалення транспортного комплексу в цілому. Одним з найважливіших завдань XXI ст. стає створення цілісної і збалансованої системи транспортних комунікацій, орієнтованої на взаємовигідне співробітництво держав. Для цього за останні два десятиріччя було розроблено і прийнято більше 12 директив ЄС з транспортних проблем, які, в принципі, забезпечили формування єдиної транспортної системи ЄС, а також узгоджений розвиток транспортної інфраструктури і транспортного машинобудування, створення міжнародних транспортних коридорів (МТК) і логістичних систем, вдосконалення транспортного законодавства, спрощення прикордонно-таможених процедур [1]. Збільшення обсягів пасажирів і вантажів у XXI ст. неминуче буде перевищувати збільшення світового виробництва. У зв'язку з цим, транспортні проблеми можуть стати на початку XXI ст. гальмуванням світового розвитку, перешкодою інтернаціоналізації світових господарських зв'язків. Тому транспорт розглядається не тільки як галузь, яка забезпечує перевезення вантажів і людей, а, передусім, як міжгалузева і міжрегіональна система, яка перетворює умови життєдіяльності господарювання.

Прийняття цих директив ЄС свідчить про те, що в сучасних умовах політика у сфері розвитку транспортних систем повинна адекватно реагувати на зміни, які відбуваються у сферах міжнародної торгівлі, інформаційних комунікацій, інноваційних технологій.

Сьогодні пріоритетне значення отримують інтермодальні перевезення, які концентруються на генеральних напрямках транспорту загального використання – залізничний, автомобільний, морський і трубопровідний, а також телекомунікації. На перетині основних інтермодальних коридорів формуються комунікаційні вузли, які забезпечують високу якість обслуговування і різноманітність послуг, які пропонуються. Особливо варто підкреслити, що характерною тенденцією в міжнародній торгівлі стає підвищення рівня контейнеризації вантажопотоків. За даними ЮНКТАД, близько 40 % від загальної вартості вантажів і 20 % від їх обсягу перевозиться сьогодні в контейнерах. Перевезення контейнерів у напрямку Європа – Азія уже зараз перевищує 6 млн одиниць, а у 2015 р., за оцінками спеціалістів, можуть зрости до 10 млн одиниць. Разом з тим, одним із стратегічних ресурсів стають інформаційні комунікації, які включають цифрові способи передачі повідомлень, волоконно-оптичні й космічні канали зв'язку, мобільний радіотелефонний зв'язок. Телекомунікації і комп'ютерні технології сприяють синхронізації стиковки різних систем транспортування і перерозподілу вантажопотоків. До процесу транспортування

підключаються інформаційно-аналітичні системи і космічна навігація. Крім того, зростаючі вимоги до якості транспортної інфраструктури, дотримання єдиних стандартів при експлуатації всіх видів рухомого складу транспортних коридорів змушують переходити на логістичні методи обслуговування вантажопотоків на основі синхронної взаємодії усіх видів транспорту, перевантажувальних комплексів, митних і прикордонних служб.

Важливо враховувати, що основною умовою формування МТК є державна транспортна політика країн-транзитерів, яка передбачає фінансування дорожніх інфраструктурних проєктів, трансфер передових технологій, ініціацію форм державно-приватного партнерства, відбір для участі в міжнародному співтоваристві компаній-лідерів у галузі транспортних інновацій. Завдяки державній підтримці міжнародних комунікацій транзитні країни стають полігонами впровадження сучасної транспортної техніки і технологій.

На думку багатьох економістів, які досліджували тенденції розвитку європейських країн, економічний простір ЄС, хоча й існує неоднорідно, є загальним завдяки єдиним інфраструктурним системам, що забезпечують вільне переміщення людей, товарів, капіталу і послуг. Успішне приєднання кандидатів на вступ в ЄС до Транс'європейської мережі є попередньою умовою їх інтеграції до євrorинку. Прийняття процедури «transport acquis» дозволяє здійснити приведення законодавчо-правового масиву в галузі транспорту згідно із стандартами ЄС. Основна ідея проєкту TINA (Transport Infrastruktura Needs Assessment) полягає в координації інфраструктурних проєктів країн-кандидатів на вступ до ЄС з проєктами, які прийняті в Євросоюзі [2]. Сьогодні стратегія розвитку транспорту в ЄС передбачає уже не тільки безперешкодне функціонування єдиного транспортного ринку. На першому плані стоїть завдання створення сучасних транспортних систем, які відповідають досягнутим рівням і змінам у структурі європейського господарства.

Усі прийняті Директиви ЄС були направлені на те, щоб транспортна система стала більш технологічною, для чого слід інтенсивніше застосовувати досягнення логістики й інноваційних технологій, приділяючи підвищену увагу різним аспектам безпеки на транспорті й охороні навколишнього середовища. В цілому політика ЄС у галузі інтермодальних перевезень націлена головним чином на вдосконалення об'єктів інфраструктури, які забезпечують об'єднання країн євросони у сфері міжнародних перевезень. Велика увага при розробленні транспортної політики приділяється формуванню інформаційного забезпечення транспортних потоків. Одним із важливих нових проєктів Транс'європейської мережі (Trans-European Networks) є глобальний проєкт супутникової радіонавігації Galileo (аналог американської GPS), яка має великий потенціал управління перевезеннями і забезпечення учасників комунікацій необхідною інформацією [3].

Усе це сприяє тому, що центральною темою єдиного транспортного ринку є формування транс'європейських транспортних магістралей. В Маастріхтському договорі з'явилося положення про створення транс'європейських магістралей в ролі Співтовариства в їх розробленні і реалізації [2]. Розвиток транс'європейських транспортних мереж (TEN-T) націлений ліквідувати «вузькі місця» в єдиній Європі і сприяти вирішенню не тільки безпосередньо транспортних задач, а й слугувати соціальними і екологічними цілями і, в цілому, економічному розвитку території Європи. При цьому необхідно відмітити, що для успішного здійснення МТК, у першу чергу, потрібні досягнення високої якості залізничної інфраструктури, формування магістральної мережі залізниць. В Західній Європі традиційно велика частка

автомобільного транспорту в загальному обсязі перевезень (75%). Однак на трансконтинентальних маршрутах буде домінувати залізничний транспорт, особливо в умовах зростаючих обсягів контейнерних і контрейлерних перевезень. У грудні 2006 р. Рада ЄС затвердила Декларацію про відкриття сектору міжнародних пасажирських перевезень залізничним транспортом і з 1 січня 2010 р. він уже функціонує [2].

Варто відмітити, що світова криза 2008 – 2009 рр. прискорила процес глобалізації транспортного ринку ЄС, а також дала поштовх змінам у теорії і практиці державного регулювання на національному і наднаціональному рівнях. Кризові явища у фінансовому секторі світу, які спочатку вважалися певним, хоча й болісним, епізодом глобального розвитку, дістали продовження в реальному секторі і сфері транспортних послуг як розвинених країн, так і країн пострадянського простору. Глобальний характер світової транспортної кризи 2008 – 2009 рр. і наступна рецесія, насамперед у країнах ЄС і Єврозони, зумовили необхідність пошуку нових теоретичних і практичних підходів до формування інститутів глобального управління, міждержавної і регіональної координації економічної і фінансової політики, фінансової допомоги. Тому в нормативних документах транспортної політики ЄС останнім часом певна увага приділяється і питанням інтеграції транспортних систем країн пострадянського простору з ціллю глобальної інвентаризації джерел енергетичної сировини і найбільш дешевих транзитних маршрутів їх доставки до місця споживання.

У процесі поглиблення інтеграції України у світову економіку неможливо недооцінювати роль і значення транспортної галузі України. Це особливо важливо після підписання між ЄС і Україною політичної частини угоди про вступ України в ЄС.

Сьогодні транспортна галузь має важливе значення для розвитку економіки і зовнішньоекономічних зв'язків нашої країни. Окрім того, з одного боку, транспорт – це ключовий інфраструктурний компонент зовнішньої торгівлі, а з іншого – велика і зростаюча стаття торгівлі послугами, яка забезпечує більше 23% всього українського зовнішньоторговельного обороту у сфері послуг. Господарські операції по цій статті демонструють стійке позитивне сальдо (експорт більше, ніж в 1,5 раза перевищує по вартості імпорту), що вигідно відмічає транспортну сферу від більшості інших видів послуг, за якими Україна є великим нетто-імпортером. При цьому вкрай тривожною тенденцією є недостатня конкурентоспроможність транспортного комплексу України на зовнішньому ринку за цілою низкою позицій, що пов'язано з катастрофічним старінням основних фондів, і, в першу чергу, їх активної частини, а також із зростанням витрат у галузі.

Вирішення цієї проблеми сьогодні є вкрай актуальним. Підписану 27 липня 2014 року Угоду про асоціацію України з Європейським Союзом було ратифіковано Верховною Радою України 16 вересня 2014 року і прийнято закон «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною і Європейським Союзом» [4], який був підписаний в цей же день Президентом України. Це обумовлює необхідність адаптації і модернізації залізничного транспорту і всіх його технічних регламентів до стандартів Європейського Союзу, що, у свою чергу, потребує закупівлі сучасного рухомого складу і розширення законодавчої бази України по імплементації рішень Європейського Союзу у сфері залізничного транспорту.

Історично Україна володіє сприятливими природно-географічними умовами для нарощування міжнародних транспортних операцій, що є важливою передумовою для отримання значного економічного ефекту від цих операцій. Однак варто відмі-

тити, що вони не забезпечують у повній мірі міжнародну конкурентоспроможність транспортного комплексу України. Тому для зміцнення позицій України на світовому ринку транспортних послуг необхідне створення сучасної транспортної інфраструктури і корінна організаційна і технологічна модифікація всієї транспортної системи України.

Висновки і пропозиції. Нова геополітична ситуація, яка складається у світовій економіці, значною мірою визначає конструкцію трансконтинентальних транспортних комунікацій України, адекватних можливостям і потребам основних планетарних гравців сучасної цивілізації. В сучасних умовах цілісність економічного простору країни, міцність зв'язків між її регіонами значно більше, ніж раніше, стали залежати від рівня розвитку транспортного комплексу. У той же час, позиціонування України в європейське співтовариство в якості сучасної держави висуває нові вимоги до місії її транспортного комплексу. При цьому разом з маючим раніше місце роллю транспорту як інструменту для пасажиро- і вантажообміну, системоутворюючого каркасу для забезпечення цілісності держави, виникає нова місія транспортно-комунікативних систем – бути інструментом для цілей гармонічного входження країни в європейське співтовариство і відстоювання національних інтересів з позицій транспортної безпеки. Концептуальний економіко-політичний підхід визначає ефективну транспортну систему, з одного боку, як основний елемент інфраструктури теперішнього і майбутнього зростання економіки, з іншого – як фактор міжнародних інтеграційних зв'язків країни.

У зв'язку з цим, все більш важливим напрямом у підвищенні конкурентоспроможності транспортної системи України, передусім її Міжнародного сектору, в умовах інтеграції нашої країни в європейське господарство, стає розвиток її транспортної інфраструктури.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Законодавство Європейського Союзу* [електронний ресурс] Транспортна стратегія України. Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.transport-ukraine.eu/docs/27>
2. *Дідик В. Г.* Правове регулювання транспортних коридорів в Європейському Союзі і в Україні [Текст] // За заг. ред. к.е.н. *В. Г. Дідика*. – К., 2007, 228 с.
3. *Участь України в агенціях і програмах Європейського Союзу: перспективи і можливості.* [Текст] // за заг. ред. Міжнародного центру перспективних досліджень. – К., 2008, 335 с.
4. *Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, і Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони»* [електронний ресурс] Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1678-vii>

*Alina Stukalo, PhD in Economics,
(Senior Lecturer of the Department of Cars and Carriage Facilities, State Economic
and Technological University of Transport)*

**THE ESSENCE OF GLOBALIZATION PROCESSES
ON THE TRANSPORT MARKET**

In the article the main issues of the role and place of globalization processes on the transport market, as trade in transport services has captured the last decade, almost all of the country and is a catalyst for globalization are examined . The main features of intermodal transport, containerization of freight, and information communication are analyzed. The basic conditions for the creation of international transport corridors are considered. The Directive of the EC on transport issues and the EU policy in the field of intermodal transport, which is based on the improvement of infrastructure, providing merger of the euro area in international traffic are analyzed in the article. The attention should be paid to the formation of traffic information provision in developing transport policy. The transport strategy of the European Union, which includes not only smooth functioning of the single transport market, but also the creation of modern transport systems that meet the achieved level and changes in the structure of the European economy are considered. Based on the analysis we concluded that the development of transport infrastructure and the need to adapt rail transport and all its technical regulations to the EU standards is highly relevant in terms of the Association Agreement between Ukraine and the EU.

Keywords: globalization, transport market, international transport corridors, the European Union.

REFERENCES

1. Zakonodavstvo Evropeyskogo Soyuzu [EU legislation] Transportna strategiya Ukrayini. Ofitsiyiny veb-sayt. Available at: <http://www.transport-ukraine.eu/docs/27>
2. V.G. Didik Pravove reguluyannya transportnih koridoriv v Yevropeyskomu Soyuzi ta v Ukrayini [Rights corridors in the European Union and Ukraine] – K., 2007, p. 228.
3. Uchast Ukrayiny v agentsiyakh i programakh Yevropeyskogo Soyuzu: perspektyvy ta mozhlyvosti. [Participation of Ukraine in the agencies and programs of the European Union: Prospects and opportunities] // za zag. red. Mizhnarodnogo tsentu perspektyvnykh doslidzhen'. – K., 2008, p.335.
4. Zakon Ukrayiny «Pro ratyfikatsiyu Ugody pro asotsiatsiyu mizh Ukrayinoyu, z odniyeyi storony, ta Yevropeyskym Soyuzom, Yevropeyskym spivtovarystvom z atomnoyi energiyi i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoyi storonny» [The Law of Ukraine «On ratification of the Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, of the other parties alsoe] Verkhovna Rada Ukrayiny. Ofitsiyiny veb-sayt. Available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1678-vii>